

Sygn. akt III USKP 1/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Halina Kiriło

w sprawie z odwołania A. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 14 stycznia 2021 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 30 stycznia 2019 r., sygn. akt III AUa
(...),

**1. uchyla zaskarżony wyrok i zmienia poprzedzający go wyrok
Sądu Okręgowego w L. z 17 lipca 2018 r., sygn. akt VIII U (...) w
ten sposób, że oddala odwołanie A.J. od decyzji Zakładu
Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w L. z 13 czerwca 2016 r.,
znak (...),**

**2. nie obciąża odwołującego się kosztami zastępstwa
procesowego organu rentowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 13 czerwca 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. (organ rentowy) odmówił A. J. (wnioskodawca) prawa do emerytury.

Wnioskodawca zaskarżył powyższą decyzję organu rentowego odwołaniem.

Wyrokiem z 17 lipca 2018 r., VIII U (...) Sąd Okręgowy w L. zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił wnioskodawcy prawo do emerytury od 10 maja 2016 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca przedstawił świadectwo pracy z którego wynikało, że w spornym okresie od 1 października 1979 r. do 31 marca 1998 r. był zatrudniony w S. i G. Skarbu Państwa w J., gdzie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wymienione w Wykazie A, dziale VIII, poz. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej rozporządzenie z 7 lutego 1983 r.) na stanowisku traktorzysty jednoznacznie ze stanowiskiem kierowcy ciągnika kołowego.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że wnioskodawca w okresie zimowym nie pracował mniej niż 8 godzin dziennie. Zatrudniony jako traktorzysta i operator ciągnika gąsienicowego, to jest spychacza, pracował wyłącznie w tym charakterze, nigdy nie wykonywał innych prac w gospodarstwie rolnym. Do traktora używał sprzętu towarzyszącego. Wnioskodawca na przełomie lutego i marca wysiewał nawozy azotowe na pola, do końca kwietnia rozsiewał nawozy azotowe i potasowe na łąki. W kwietniu wnioskodawca rozpoczynał właściwe prace polowe. W maju wykonywał opryski zbóż jarych, a w drugiej połowie maja rozpoczynał koszenie łąk, a następnie zwoził siano do stodół. Kolejne prace związane były ze żniwami i koszeniem zboża, co trwało, do końca sierpnia. We wrześniu następowało koszenie łubinu i koniczyny. W okresie żniw wnioskodawca dodatkowo świadczył usługi transportowe przewożąc zboże. We wrześniu brał udział w przygotowaniu gruntów pod zasiewy ozime. Prace te trwały do połowy października, a następnie wykonywano orki zimowe do połowy listopada. Oprócz tego wnioskodawca pracował przy kopaniu ziemniaków, które, jak w przypadku zboża, rozwoził do centrali i poszczególnych gospodarstw. W październiku i w listopadzie skarżący

jeździł do B. po węgiel dla gospodarstwa i dla pracowników oraz wywoził obornik z obór na przyzmy za pomocą traktora z przyczepą. Ponadto przywoził wywar z gorzelni. W okresie zimowym dowoził ciągnikiem paszę dla zwierząt, słomę. Za pomocą spycharki odśnieżał drogi wewnętrzne gospodarstwa oraz na zlecenie Gminy, także drogi gminne.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawca od 1 stycznia 1976 r. do 31 lipca 1979 r. (3 lata i 7 miesięcy) stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał prace w warunkach szczególnych określone w Wykazie A, dział V „W budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych” pod pozycją 3 – prace maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych. Następnie od 1 października 1979 r. do 31 grudnia 1998 r. (19 lat i 3 miesiące) stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał prace w warunkach szczególnych określone w Wykazie A, dział VIII „W transporcie i łączności” pod pozycją 3 – Prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych”. Sąd Okręgowy stwierdził, że skarżący wśród czynności wykonywanych w związku z zatrudnieniem na stanowisku kierowcy ciągnika wykonywał nie tylko prace o charakterze transportowym, lecz również prace polowe, co pozostaje bez wpływu na uznanie spornych okresów za pracę w szczególnych warunkach.

Wyrokiem z 30 stycznia 2019 r., III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację organu rentowego.

Sąd Apelacyjny, uznając za trafne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, stwierdził, że wnioskodawca w spornym okresie wykonywał pracę kierowcy ciągnika, wymienioną w Wykazie A, dział VIII poz. 3 (w transporcie) stanowiącym załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., przy czym jako kierowca ciągnika, zajmował się zarówno transportem jak i pracami polowymi. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że pod poz. 3 działu VIII, Wykazu A, poza pracą kierowców ciągników, wymienione zostały również prace kierowców kombajnów lub pojazdów gąsienicowych. Zdaniem Sądu Apelacyjnego ustawodawca wymieniając te pojazdy i pracę kierowców w dziale transportu nie miał zamiaru wyłączenia pracy operatorów tego sprzętu, ograniczając pracę w warunkach szczególnych wyłącznie do pracy transportowej. Charakter pracy kierowcy ciągnika rolniczego przystosowanego do transportu i wykonującego wyłącznie transport oraz kierowcy

ciągnika wykonującego prace polowe za pomocą ciągnika i współpracujących z nim maszyn i urządzeń rolniczych jest tożsamy. Dlatego też nie ma znaczenia, że prace kierowców ciągników ujęte zostały w dziale VIII, Wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. – w transporcie.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości i wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy i oddalenie odwołania, oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym zastępstwa procesowego. Organ rentowy zarzucił naruszenie: art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna) oraz § 2 i § 4 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w związku z Wykazem A, dział VIII pkt 3 zawartym w załączniku do tego rozporządzenia przez błędną wykładnię i uznanie, że praca kierowcy ciągnika rolniczego zatrudnionego przy pracach polowych w zakładzie pracy branży rolniczej, jest pracą w warunkach szczególnych wymienioną w Wykazie A stanowiącym załącznik do powołanego rozporządzenia, dział VIII dotyczącym transportu i łączności a w konsekwencji przyjęcie, że ubezpieczony w spornym okresie wykonywał prace w warunkach szczególnych, co skutkowało uznaniem, że legitymuje się ponad 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze i w konsekwencji nieuprawnionym przyznaniem emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się zasadna w stopniu uprawniającym Sąd Najwyższy do wydania orzeczenia reformatoryjnego.

Dotychczasowe orzecznictwo Sądu Najwyższego w zakresie kwalifikowania prac kierowców ciągników jako prac w warunkach szczególnych zostało

podsumowane w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 8 sierpnia 2019 r., III UZP 3/19 (OSNP 2019 nr 1, poz. 9), zgodnie z którą pracy traktorzysty w rolnictwie wykonywanej w okresie obowiązywania rozporządzenia z 1956 r. nie uważa się za okres zatrudnienia w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej. Niezależnie od rozstrzygnięcia w tej uchwale problemu prawnego dotyczącego (nie)zaliczalności stażu pracy w charakterze kierowcy ciągnika wykonującego prace polowe na poczet stażu pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., w uchwale tej przypomniano, że usystematyzowanie w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r. prac o znacznej szkodliwości dla zdrowia i uciążliwości według kryterium branż (gałęzi gospodarki) nie jest przypadkowe. Opierało się na założeniu, zgodnie z którym konkretne stanowisko jest narażone na ekspozycję czynników szkodliwych w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w jakim dziale gospodarki (branży) była wykonywana odpowiadająca mu praca. Dlatego dla kwalifikacji danego okresu jako okresu pracy w warunkach szczególnych konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Przynależność pracodawcy do określonej gałęzi gospodarki miała więc istotne prawnie znaczenie i nie można dowolnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym. Dlatego Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki. Z drugiej jednak strony, jeżeli praca wykonywana na konkretnym stanowisku odpowiada pracy wymienionej w załączniku do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. i przypisanej do konkretnej branży, dopuszczalne jest przełamanie branżowego przypisania stanowisk pracy uprawniających do emerytury w wieku obniżonym, jeżeli pracownicy zatrudnieni na takim samym stanowisku pracy, lecz w różnych branżach, narażeni byli w takim samym stopniu na ekspozycję na te same czynniki szkodliwe. Podkreślenia wymaga, że to „przełamanie” dozwolone jest tylko w zakresie dotyczącym „branży” i tylko w przypadku wykonywania takiej samej pracy, jak praca odpowiadająca pracy wykonywanej na stanowisku wymienionym w załączniku do rozporządzenia z 7

lutego 1983 r. Specyfika czynności wykonywanych na danym stanowisku jest zaś determinowana przypisaniem jej do określonej branży i od tej specyfiki orzecznictwo Sądu Najwyższego nie przewiduje odstępstw.

Innymi słowy – co wymaga podkreślenia z uwagi na znane Sądowi Najwyższemu z urzędu dotychczasowe stanowisko Sądu Apelacyjnego w sprawach tego rodzaju jak niniejsza - dopuszczalne jest uznanie, że wykonywanie prac transportowych przez kierowcę ciągnika transportującego towary i zatrudnionego w przedsiębiorstwie przypisanym do branży chemicznej, a nie do branży transportowej stanowi wykonywanie pracy w warunkach szczególnych, ponieważ jest to taka sama praca. Natomiast niedopuszczalne jest przyjęcie, że pracą w warunkach szczególnych było wykonywanie przez kierowcę ciągnika zatrudnionego w przedsiębiorstwie nienależącym do branży transportowej innych czynności (prac) wynikających ze specyfiki tej branży, a nie polegających na wykonywaniu czynności transportowych *sensu stricto*.

W wykazie A, dziale VIII – transport i łączność – wskazano na prace w transporcie (poz. od 1 do poz. 17) i łączności (poz. 18 do poz. 22). W ramach transportu wyodrębnia się dodatkowo prace związane z transportem: drogowym (poz. 1-3), wodnym (poz. 4-11), powietrznym (poz. 12) oraz na kolei (13-16). Do prac w transporcie zaliczono prace związane z kierowaniem pojazdami (np. prace kierowców ciągników, prace kierowców samochodów ciężarowych), ale także inne prace związane z przemieszczaniem się (przetransportowaniem) towarów albo osób (np. ciężkie prace załadunkowe, prace konduktorów wagonów sypialnych). Zatem nie tylko kierowanie pojazdem jest uważane za wykonywanie prac w transporcie, lecz także prace związane z przewożonym ładunkiem (poz. 1) albo prace związane z transportem (komunikacją) osób (poz. 14). Już wstępna lektura poszczególnych pozycji uwidacznia zaznaczenie odrębności przy pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2) oraz pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsiennicowych (poz. 3). Szkodliwość (uciążliwość) pracy nie powstaje w związku z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499; z 31

sierpnia 2017 r., III UK 185/16, LEX nr 2390696). Z treści działu VIII wyprowadzono w orzecznictwie Sądu Najwyższego założenie, zgodnie z którym istnieje podstawa do wyodrębnienia prac w transporcie *sensu stricte* oraz *sensu largo*. Do pierwszej grupy zalicza się prace związane z bezpośrednią obsługą pojazdu, a jej immanentną cechą jest przemieszczanie związane z transportem osób albo rzeczy. Naturalnie przemieszczanie się w transporcie odbywa się po ciągach (szlakach) komunikacyjnych (drogach, torach wodnych, korytarzach powietrznych). Natomiast do prac w transporcie *sensu largo* należy zakwalifikować prace, które nie polegają na kierowaniu pojazdami, lecz są w pewien sposób związane z transportem (ciężkie prace załadunkowe, prace przy remoncie parowozów na gorąco, prace czyszczeni palenisk).

Z uwagi na wspomniane wyżej powiązanie szkodliwości warunków pracy z wykonywaniem pracy określonego rodzaju w przedsiębiorstwie należącym do konkretnej branży, umieszczenie przez prawodawcę prac kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsiennicowych jako prac wykonywanych w szczególnych warunkach właśnie w dziale VIII (poz. 3), a nie w innych działach wykazu A (np. w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym) musi być odnoszone do szczególnych warunków panujących w transporcie (w tym przypadku w transporcie drogowym). Dlatego szkodliwość i uciążliwość tych prac, w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, należy wiązać ze specyfiką poruszania się w ruchu drogowym przez pojazdy o odmiennej w stosunku do „normalnych” uczestników tego ruchu charakterystyce (gabarytach i sposobie przemieszczania się), wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Tylko taki sposób rozumienia szczególnego charakteru prac w transporcie lądowym (drogowym) uzasadnia umieszczenie prac wymienionych w poz. 3 w tym samym dziale gospodarki wraz z pracami wykonywanymi przez kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów (poz. 2).

Nie można natomiast utożsamiać warunków, w jakich owe prace mają być wykonywane, z warunkami towarzyszącymi pracom polowym (np. drgania, zapylenie, hałas, kontakt z środkami chemicznymi), zwłaszcza że prace te nie są pracami transportowymi (nie polegają one na przewożeniu ludzi i ładunków), lecz typowymi pracami w rolnictwie polegającymi na orce, siewie, nawożeniu i zbiorach plodów rolnych z użyciem przypiętych do traktora maszyn rolniczych, realizowanymi poza drogami publicznymi, a przez to bez narażenia na zagrożenia charakterystyczne dla ruchu drogowego.

Dlatego też w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A, dział VIII, poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach.

Odmowa zakwalifikowania, jako wykonywanej w szczególnych warunkach, pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego) w trakcie prac polowych, a nie w transporcie, odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu już wcześniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499; z 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032; z 9 lutego 2017 r., III UK 66/16, LEX nr 2238701; z 16 lutego 2017 r., II UK 730/15, LEX nr 2252207; z 23 lutego 2017 r., I UK 43/16, LEX nr 2258058; z 23 lutego 2017 r., I UK 76/16, LEX nr 2252218; z 20 kwietnia 2017 r., I UK 154/16, LEX nr 2305919; z 5 października 2017 r., II UK 436/16, LEX nr 2390730; z 5 grudnia 2017 r., II UK 574/16, LEX nr 2417595; z 23 stycznia 2018 r., II UK 655/16, LEX nr 2435654; z 18 kwietnia 2018 r., II UK 64/17, LEX nr 2488694; z 27 czerwca 2018 r., I UK 178/17, LEX nr 2521656; z 23 stycznia 2020 r., II UK 221/18; z 16 stycznia 2020 r., III UK 396/18; z 5 marca 2020 r., III UK 33/19; postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 czerwca 2020 r., III UK 260/19, LEX nr 3029719; z dnia 14 maja 2020 r., II UK

116/19, LEX nr 3047503; z 10 grudnia 2020 r., II UK 309/19, niepublikowane) i podzielanemu przez obecny skład tego Sądu.

Z poczynionych w niniejszej sprawie ustaleń wynika, że wnioskodawca był zatrudniony w spornych okresach jako traktorzysta wykonujący prace polowe, a jedynie okazjonalnie i sporadycznie prace transportowe. Wykonywanie prac polowych nie może zaś być kwalifikowane jako wykonywanie pracy w warunkach szczególnych, o której mowa w wykazie A, dział VIII, poz. 3 stanowiącego załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. Przy dokonanych w niniejszej sprawie ustaleniach, z których jasno wynika, że wnioskodawca w przeważającej części roku wykonywał prace polowe, a jedynie w okresie zimowym (od listopada do marca) prace transportowe, choć nie zawsze w pełnym wymiarze czasu pracy, co powoduje, że do okresu pracy w warunkach szczególnych można zaliczyć wnioskodawcy jedynie te cztery miesiące z całego roku, co daje łącznie 10 lat i 1 miesiąc pracy w warunkach szczególnych, zasadne było uchylenie zaskarżonego wyroku i zmiana poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji, gdyż wydana w niniejszej sprawie decyzja organu rentowego – odmawiająca prawa do emerytury w wieku obniżonym – była zgodna z prawem.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.